

İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞIYLA İLGİLİ BİLGİLERİNİN SAPTANMASI

Gülay Özperk¹ Bihter Yazıcıoğlu²

Yayın kuruluna teslim tarihi: 11.5.1994

Yayma kabul tarihi : 5.1.1995

Özet

İltekin İlkokulu öğretmenlerinin ağız ve diş sağlığı konusundaki bilgi düzeylerini ortaya koymak amacıyla yapılan kesitsel nitelikteki bu araştırmada anket yöntemiyle yararlanılmıştır. İltekin ilkokulunun 23 öğretmeni (% 60.5) hiç ağız ve diş sağlığı eğitimi almadıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin %92'si ağız ve diş sağlığına ayrılan bölümü yetersiz bulmuş ve gerekçe olarak % 45.7'si uygulamanın yetersizliğini göstermiştir. Öğretmenlerin % 50.0'si en uygun arayüz temizlik aracı olarak diş ipliğini seçerken, % 10'u diş yapısını güçlendiren en etkili madde olarak fluoru seçmiştir.

Anahtar sözcük: Ağız diş sağlığı eğitimi.

DETERMINING THE KNOWLEDGE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS ABOUT ORAL HEALTH

Abstract

The aim of this study was to determine the knowledge of a primary school teachers about oral health. At this study all of the İltekin Primary School teachers were exposed to a set of questions. The results of this examination will be used to develop the oral health education program.

Key word: Dental health education.

GİRİŞ

Ağız ve diş sağlığı diş doktoruyla öğrenci arasında tek yönlü bir ilişki değildir; öğretmen, çocuğun ebeveyni ve okul yönetimi de ilişkiler zincirinin parçalarıdır (1). Öğrencilerin ağız ve diş sağlığı konusunda bilgili ve olumlu davranışlar kazanmış olmaları isteniyorsa bu zincirin her bir parçasının üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerekir. Öğrencilerle uzun saatler birlikte olan ve onlar üzerinde çok etkili olan öğretmenlerin, ağız ve diş sağlığı eğitimindeki rollerinin de ne denli önemli olduğu bir çok araştırmada vurgulanmıştır (2,4,6). Ağız ve diş sağlığı konusundaki bilgi düzeyleri tesbit edilir, bilmedikleri veya yanlış, eksik bildikleri konular saptanırsa ihtiyaca yönelik bir eğitim programı hazırlayabilmek olasıdır.

YÖNTEM ve GEREÇ

Bu araştırma Ankara İli, Çankaya İlçesi, Cebece semtinde bulunan İltekin İlkokulunda yapılmıştır. Bu okulun 43 öğretmeni vardır. Araştırmaya o gün okulda varolan 38 öğretmen katılmış ve toplam 30 soru içeren bir anket uygulanmış

olup öğretmenlerin ağız ve diş sağlığı konusundaki bilgilerini test eden 9 açık, 8 kapalı uçlu 16 soru sorulmuştur. Anket formunun yanıtlanması ortalama 20 dakikada tamamlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın sonuçları aşağıda, tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, çalışmaya katılan öğretmenlerin % 84.2'si kadın, % 15.8'i erkektir. Öğretmenlerin % 73.7'sini 40 ve üzeri yaş grubu oluşturmakta ve % 78.9'u ise evlidir. İltekin ilkokulundan önceki çalışma yerleri sorulduğunda % 89.5'i ilde çalıştıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin % 84.2'si 15 ve daha fazla yıl öğretmenlik yaptıklarını ifade ederken, % 71.1'i 10 yıldan daha az zamandır bu okulda görev yaptıklarını belirtmişlerdir.

Ağız ve diş sağlığı eğitimi aldığını belirten 15 öğretmenin (% 39.5) sadece 7'si (% 18.4'ü) öğretmenlik eğitimleri ve öğretmenlikleri sırasında eğitim (formal-informal eğitim) aldıklarını be-

1 Dt H. Ü Tıp Fak Halk Sağlığı Anabilim Dalı

2 Prof Dr H. Ü Tıp Fak Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Tablo 1 - İltekin ilkokulu öğretmenlerine ait demografik bilgiler (İltekin İlkokulu, Ankara, 1992).

Nitelik n: 38	S.*	%
Yaş		
30-34	3	7.9
35-39	7	18.4
40-44	17	44.7
45-49	11	28.9
Cinsiyet		
Erkek	6	15.8
Kadın	32	84.2
Medeni Durum		
Evli	30	78.9
Bekar	3	7.9
Dul-Boşanmış	5	13.2
Önceki Çalışma Yeri		
İl	34	89.5
İlçe	4	10.5
Öğretmenlik Yılı		
5-14	6	15.8
15-20	10	26.3
21-25	11	28.9
26-30	11	28.9
Bu Okulda Görev Yılı		
< 10	27	71.1
≥ 10	11	28.9

* Sayı

lirtmişlerdir. 23 öğretmen de (% 60.5) bu konuda hiç eğitim almadığını belirtmiştir. Öğretmenlik yaparken eğitim alan öğretmenlere, eğitim aldıkları kişi veya kurum sorulduğunda % 45.5'inin diş hekiminden, % 27.3'ünün laboratuvar öğretmeninden, % 9.1'inin firma görevlisinden, % 9.1'inin M.E.B. Radyo TV. Eğitim Merkezinden, % 9.1'inin ise diş hekimi ve öğretmenden yanıtlarını vermişlerdir. Alman eğitimin türü sorusunu % 36.4'ü kişisel araştırma ve taramalar sırasında, % 36.4'ü dersler ve seminerler ile, % 18.2'si filmlerle, % 18.2'si kitaplarla, % 9.1'i de diş tedavileri esnasında öğrendiklerini belirtmişlerdir (Tablo II).

İlkokul programındaki ağız ve diş sağlığı eğitim programını öğretmenlerin % 92.1'i yetersiz bulmuştur. Yetersizliğin nedenleri konusunda ise % 45.7'si uygulamaların, % 34.2'si bilgilerinin yetersizliğinden, % 31.6'sı varolan programda bu konunun yeterli yoğunlukta olmayışından, % 7.9'u ortamın yetersizliğinden, % 5.3'ü de tekrarların yetersiz oluşundan söz etmişlerdir (Tablo II).

Öğretmenler ilk fırçalarını edinme yaşları sorusunu % 47.4'ü 6-10, % 26.3'ü 11-20 yaşlarında

edindikleri şeklinde yanıtlamışlardır (Tablo III). Çocuklarının diş fırçaları olup olmadığı sorulduğunda üç yaşındaki bir çocuğun dışında, tümünün diş fırçasının olduğu belirlenmiştir.

Öğretmenlerin % 84.2'si diş fırçası edinirken dikkat edecekleri en önemli özellik olarak diş fırçasının kıllarının sertliğinden söz etmişlerdir. Bu özelliğin yanı sıra % 47.4'ü yeterli büyüklükte olması özelliğinden söz ederken, % 28.9'u da tüm dişlere kolay ulaşabilecek şekilde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Dişlerin ne zaman fırçalanması gerektiği sorusuna % 52.6'sı gece yatmadan önce yanıtını verirken, % 39.5'i de her yemekten sonra yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin % 97.4'ünün fırçalama şeklinin yukardan aşağıya olması gerektiğine inanırken, % 10.5'i içten dışa, yine % 10.5'ide dairesel hareketlerle fırçalamanın öneminden söz etmişlerdir (Tablo III).

Öğretmenlerin % 56.9'u dişleri düzenli fırçalamanın onların temiz olmasını sağlayacağı yanıtını verirken % 60.5'i sağlığı koruyucu rolünden bahsetmiştir. Dişleri temizlemede en etkili yöntem sorusuna da öğretmenlerin tamamı doğru ve düzenli fırçalama yanıtını vermiştir. Dişler aralarındaki birikintilerin temizliği için en uygun temizlik aracı olarak öğretmenlerin sadece % 50'si diş ipi yanıtını vermiştir. Diş yapısını güçlendiren en etkili madde sorusuna ise öğretmenlerin ancak % 10.5'i flour doğru yanıtını vermiştir. Diş hekimine gitme sıklığının altı ayda bir olması gerektiğine inananların oranı % 76.2'dir (Tablo III).

Öğretmenlerin % 86.8'i doğru yanıt olan sert besinlerin ağız ve diş sağlığını olumlu etkilediğini belirtirken, gerekçe olarak % 60.6'sı sert lifli besinlerin dişlere masaj yaptığını söylemişlerdir (Tablo IV).

Dişlerin çürümesinde öğretmenlerin % 97.4'ü yetersiz fırçalamayı sorumlu tutmaktadır. Bunu % 50.0 ile kötü beslenme, % 23.7 ile de tatlı ve asitli yiyecekler izlemektedir (Tablo V). Öğretmenlerin % 94.8'i diş çürüğünün belirtisinin olduğunu belirtmiş ve % 84.2'si ağrının, % 65.8'de lekenin birer diş çürüğü belirtisi olduğunu söylemişlerdir. Öğretmenlerin % 71.1'i çürüksüz dişlere sahip olunabileceğini ifade etmiş ve gerekli yöntem konusunda % 77.8'i dişleri fırçalayarak veya ağız çalkalayarak, % 48.1'i yeterli ve dengeli beslenerek, % 33.3'ü de diş hekimine başvurarak başarılacağına inandıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin % 33.3'ü fikrim yok yanı-

Tablo II - İltekin İlkokulu öğretmenlerinin ağız-diş sağlığı eğitim durumlarıyla ilgili bulgular (İltekin İlkokulu, Ankara, 1992).

Ağız ve Diş Sağlığı Eğitimi	S.*	%
Ağız ve Diş Sağlığı Eğitim Durumu n: 38		
Eğitim Alan	15*	39.5
Almayan	23**	60.5
Öğretmenlik Sırasında Eğitim Alanlar n: 11		
Eğitim Alınan Kişi/Kurum		
Diş hekimi	5	45.5
Laboratuvar öğretmeni	3	27.3
Firma Görevlisi	1	9.1
M.E.B. Radyo TV. Eğitim Merkezi	1	9.1
Diş Hekimi + öğretmen	1	9.1
Alınan Eğitim Türü***		
Film	2	18.2
Araştırma-tarama	4	36.4
Ders-seminer	4	36.4
Kitap	2	18.2
Diş tedavisi sırasında	1	9.1
İlkokul Programındaki Ağız ve Diş Sağlığı Eğitimi n: 38		
Yeterli	3	7.9
Yetersiz	35	92.1
Yetersiz Bujanların Nedenleri n: 35		
Uygulama yetersiz	16	45.7
Bilgi yetersiz	13	34.2
Programda yer almıyor	12	31.6
Ortam yetersiz	3	7.9
Tekrar yetersiz	2	5.3
Cevapsız	2	5.3

* 7'si formal + informal eğitim, 4'ü sadece formal eğitim, 4'ü sadece informal eğitim almışlardır.

** Hatırlamıyorum diyen 1 kişi bu gruba katılmıştır.

*** Birden fazla yanıt verilmiştir.

ını verirken % 18.4'ü de çürüksüz dişlere sahip olunabileceğini olası bulmamıştır (Tablo V).

Öğretmenlerin % 81.6'sı diş plağının ne olduğu sorusuna yumuşak birikinti yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin % 81.6'sı dişeti hastalıklarının belirtileri olduğunu ifade ederken, % 51.6'sı kanama, % 41.9'u da kabarma ve kızarıklık belirtisinden bahsetmiştir. Öğretmenlerin % 55.3'ü dişeti hastalıklarının diş kayıplarına yol açabileceğini belirtmişlerdir. Dişeti hastalıklarının sistemik sonuçları konusunda ise verilen yanıtların % 81.6'sını böbrek hastalıkları, % 76.3'ünü eklem romatizması, % 52.6'sını da kalp hastalıkları oluşturmaktadır. Yüzde 28.9'u allerjik hastalıklara, % 21.1'i sinüzite, % 18.4'ü göz hastalıklarına, % 7.9'u da baş ağrısına yol açabileceğini belirtirken, % 5.3'ü ise bilmiyorum yanıtı vermiştir (Tablo VI).

TARTIŞMA

İltekin İlkokulu öğretmenlerinin sadece % 18.4'ünün öğretmenlik eğitimleri ve öğretmenlikleri sırasında ağız ve diş sağlığı eğitimi aldığı saptanmıştır. Kasey ve Yakovana, öğretmenlerin ağız ve diş sağlığı konusunda gerekli eğitimi alabilmesi için öğretmen okullarında öğretmenlerin eğitiminde diş hekimlerinin görev almaya çalışması ve temel konularda onları yetiştirmeleri görüşündedir. Bu araştırmacılar iyi hazırlanmış kısa ve öz programlarla tek bir kurs şeklinde değil tekrarlar yapılarak yeterli bir eğitimin verilebileceğini belirtmektedirler (4).

Stoll, öğretmenler eğer diş hekimleri tarafından kuvvetle motive edilmez, yeterli bilgi düzeyine ulaşmazlarsa bu konuda başarısız olacaklardır görüşünü savunmaktadır (6). Nyswander ise çocuklara uzmanların oluşturduğu diş sağlığı kam-

Tablo III - Öğretmenlerin hijyen ile ilgili bilgilerine ilişkin bulguları
(İlteen İlkokulu, Cebeci, Ankara, 1992)

Hijyene Ait Bilgi-Tutum n: 38	S.*	%
İlk Diş Fırçası Sahibi Olma Yaşı		
6-10	18	47.4
11-20	10	26.3
Hatırlamıyor	10	26.3
Diş Fırçasından Beklenen Özellikler*		
Sertliği	32	84.2
Yeterli büyüklükte olması	18	47.4
Tüm dişlere kolay ulaşabilmesi	11	28.9
Diş Fırçalama Zamanı*		
Gece yatmadan önce	20	52.6
Her yemekten sonra	15	39.5
Yemekten önce	1	2.6
Bilmiyor	2	5.3
Fırçalama Şekli*		
Yukarıdan aşağı	37	97.4
Önden arkaya (İçten dışa)	4	10.5
Dairesel hareketlerle	4	10.5
Yatay yönde	3	7.9
Düzenli Diş Fırçalamanın Etkisi*		
Sağlığa yararlıdır	23	60.5
Dişleri temizler	21	56.9
Çürükleri önler	6	15.8
Ağız kokusunu giderir	6	15.8
Zararlı maddelerin üremesini önler	2	5.3
Bilmiyor	1	2.6
Arayüz Temizlik Aracı		
Diş ipliği	19	50.0
Diş fırçası	13	34.2
Kürdan	6	15.8
Diş Hekimine Başvuru Sıklığı		
Altı ayda bir	29	76.3
Üç ayda bir	4	10.5
Yılda bir	4	10.5
Bilmiyor	1	2.7
Diş Yapısını Güçlendiren En Etkili Madde		
Kalsiyum	30	78.9
Flor	4	10.5
D Vitamini	3	7.9
Bilmiyor	1	2.6

* Birden fazla yanıt verilmiştir.

panyalarında yardım edilemeyeceğini, davranışlarda değişikliğin ancak eğitimde öğretmenle işbirliği ile, yani devamlı bir uyarı kaynağıyla mümkün olacağını belirtmiştir (3).

Lang, Michigan'da kırsal ve kentsel bölgede öğretmenlerin ağız sağlığı konusunda bilgilerinin kaynağı araştırıldığında % 80'inden fazlası

Tablo IV - Öğretmenlerin beslenme ile ilgili bilgilerine ilişkin bulgular
(İlteen İlkokulu, Cebeci, Ankara, 1992)

Beslenme Özellikleri n: 38	S.*	%
Sert Besinlerin Dişlere Etkisi		
Olumlu	33	86.8
Olumsuz	1	2.6
Fikri Yok	4	10.5
Olumlu Etkiler Diyenlerin Nedenleri* n: 33		
Mesaj yapar	20	60.6
Dişleri temizler	13	39.4
Vitamin içerir	5	15.2
Bilmiyor	1	3.0

* Birden fazla yanıt verilmiştir.

kadın olan öğretmenlerin demografik karakterlerinden dolayı önemsiz farklılıklarla birlikte % 82'sinin diş kliniğinde bilgilerinin olduğu, bunların % 74'ünün magazin ve kitaplardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu öğretmenler dişleri çürükten korumada en etkili 10 yöntem sorulduğunda, florolu su ve fissür örtücüleri yanısıra, düzenli diş hekimi ziyaretleri ve şeker alımının azaltılması şeklinde yanıtlardan daha az alınmıştır. Coğrafik duruma göre küçük değişikliklere rağmen, öğretmenlerin koruyucu yöntemler konusunda bilgilerinin yeterli olmadığı belirlenmiştir (6). Bu çalışma kapsamındaki öğretmenlerin de sadece % 50.0'sı en uygun arayüz temizlik aracı olarak diş ipliğini seçerken, sadece % 10'u diş yapısını güçlendiren en etkili madde olarak flouru seçmiştir.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının gezici diş üniteleri bir çok okulda diş taramaları yapmaktadır. Ayrıca M.E.B.'nin ağız ve diş sağlığı eğitimi için hazırlanmış bir filmi olup gezici ünitelerdeki diş hekimleri tarafından tarama için gidilen okullarda sadece 4. ve 5. sınıf öğrencilerine izlettirililmektedir. Ancak bu çalışmalar sırasında öğretmenler de eğitilecek olursa sonuca daha kolay ulaşılacağı açıktır. Öğretmenlerin gerek eğitimleri gerekse çalışma yaşamları sırasında devam edecek olan bilgilendirme sonucunda öğrencilere yeterli eğitim verebileceklerdir. Hatta diş hekimine göre bazı avantajlara da sahiptirler. Öğrencilerle devamlı karşılıklı etkileşim halindedirler ve onlar üzerindeki etkileri güçlüdür. Uygun materyaller sağlanmalı ve öğretmenler bu materyalleri kullanabilmelidirler.

Tablo V - Öğretmenlerin diş çürüğüne yaklaşımlarıyla ilgili bilgi düzeyi bulguları (İlteen İlkokulu, Cebeci, Ankara, 1992)

Diş Çürüğüne Yaklaşım n: 38	S.*	%
Diş Çürüğü Nedenleri*		
Yetersiz fırçalama	37	97.4
Kötü beslenme	19	50.0
Sıcak-Soğuk, Sert Yiyecekler	10	26.3
Tatlı ve asitli yiyecekler	9	23.7
İrsiyet	8	21.1
Eğitim yetersizliği	5	13.2
Kalsiyum yetersizliği	2	5.6
Periyodik kontrolün olmayışı	2	5.6
Diş sıkma	1	2.6
Sosyo-ekonomik yetersizlik	1	2.6
Stres	1	2.6
Diş Çürüklerinde Belirti		
Vardır	36	94.8
Yoktur	1	2.6
Bilmiyor	1	2.6
Diş Çürüğünün Belirtileri		
Ağrı	32	84.2
Leke	25	65.8
Ağızda Koku	3	7.9
Şiş	3	7.9
Dişte oyuk	2	5.3
Çiğneyememe	1	2.6
Bilmiyor	2	5.3
Çürüksüz Dişlere Sahip Olma		
Olası	27	71.1
Olası değil	7	18.4
Bilmiyor	4	10.5
Çürüksüz Dişlere Sahip Olmanın Yöntemi* n: 27*		
Fırçalama/çalkalama	21	77.8
Diş hekimine başvuru	9	33.3
Yeterli ve dengeli beslenme	13	48.1
Zararlı alışkanlıklardan kaçınma	2	7.4
Eğitim	2	7.4
Stressiz ortam	1	3.7
Fikri yok	9	33.3

* Birden fazla yanıt verilmiştir.

** Çürüksüz dişlere sahip olabilmenin olası olduğunu belirten 27 öğretmene bu konuda bildikleri yöntemleri sorulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçları dikkate alınarak şu önerilerde bulunulabilir:

* Öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarında sağlık derslerinin programa girmesi uygun olacaktır.

* Okullarda sağlık eğitimi içinde ağız ve diş sağlığı konularına gereken önem verilmelidir.

Tablo VI - Öğretmenlerin dişeti hastalıklarına yaklaşımlarıyla ilgili bilgi düzeyi bulguları (İlteen İlkokulu, Ankara, 1992)

Dişeti Hastalıklarına Yaklaşım n: 38	S.*	%
Diş Plağının Tanımı		
Yumuşak birikinti	31	81.6
Dişeti hastalığı	2	5.3
Renkli diş	2	5.3
Bilmiyor	3	7.9
Dişeti Hastalıklarında Belirti		
Var	31	81.6
Yok	2	5.3
Bilmiyor	5	13.2
Dişeti Hastalıklarının Belirtileri* n: 31		
Dişetlerinin çekilmesi	16	51.6
Kanama	16	51.6
Kabarma-Kızarıklık	13	41.9
İltihaplanma	8	25.8
Sıcak-Soğuk duyarlılığı	5	16.1
Dişlerde hareketlilik	4	12.9
Ağız kokusu	4	12.9
Tat almada değişiklik	1	3.2
Bilmiyor	8	25.8
Dişeti Hastalıklarının Ağızdaki Sonuçları		
Diş kaybı	21	55.3
Diş çürüğü	4	10.5
Eğik dişler	7	18.4
Dişlerde renklenme	5	13.2
Yanıt yok	1	2.6
Dişeti Hastalıklarının Sistemik Sonuçları		
Böbrek hastalıkları	31	81.6
Eklem romatizması	29	76.3
Kalp hastalıkları	20	52.6
Allerjik hastalıklar	11	28.9
Sinüzit	8	21.1
Göz hastalıkları	7	18.4
Baş ağrısı	3	7.9
Bilmiyor	2	5.3

* Birden fazla yanıt verilmiştir.

Eğitim programı hazırlanırken Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Diş Hekimliği Fakültele-ri ve Halk Sağlığı birimlerinin işbirliği içinde çalışması, gerek öğrencilere gerekse öğretmenlere yönelik bir programla geniş bir kitleye ulaşmak amaçlanmalıdır.

* Diş hekimliğinde toplum ağız ve diş sağlığı birimleri oluşturularak bu konuda uzmanlar yetiştirilebilir. Diş hekimliği öğrencilerini, kamu ve özel diş hekimlerini toplum ağız ve diş sağlığı konularında eğiterek, okullarda ağız ve diş sağlığı eğitim programlarında onlardan yararlanılabilir. Ülkemizde ağız ve diş sağlığı alanında hekim dışı personel olarak sadece diş teknisyenleri yetiştir-

mekten vazgeçilerek, bir çok ülkede var olan diş hijyenistleri veya benzerlerinin yetiştirilebilmeleri için gerekli yasal işlemlerin yapılıp onların da okullarda uygulanacak ağız ve diş sağlığı hizmetlerine yardımcı olmaları sağlanabilir.

* Okullarda Okul Ağız-Diş Sağlığı birimleri

kurularak bu birimin gerek öğretmenlere gerekse öğrencilere uygun ağız-diş sağlığı hizmeti verilmesinde görevlendirilebilirler.

Ancak bu önerilerin gerçekleşmesi için gerekli yasal düzenlemeler ve mali kaynakların araştırılması da gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Duckworth R, Study on Child D H Services in Europea, 1974.
2. Dunning J M, Principles of Dent Public Health. London, Harward University, 1977.
3. Gish C W, Dentistry For The Child And Adolescent, 1974.
4. Jacob M C, The Practice of Primary Dental Care, London, 1989.
5. Long P, Oral Health Knowledge And Attitudes Of Elementary School Teachers In Michigan, *J Public-Health-Dent*, 1989 49: 44-50.
6. Stoll, Cathermann L J, Dental Health Education, 3. ed, Philadelphia: 1967.

*Yazışma adresi
Dt Gülay Özperk
H Ü Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı
Ankara*